המאסף

חדש אדר תקמט

שירים

שיר משתה יין לפורים

בּוֹאוּ יְדִידִים בּוֹאוּ
תּוֹשַׁב הָאָרֶץ וְנֵכָר
סֹבְאוּ יְדִידִים סֹבְאוּ
הִנֵּה יַיִן וְשֵׁכָר
שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ רֵיעִים
מִנֶּשֶׁף עַד הַשָּׁחַר
הִנֵּה כּוֹסוֹת וּגְבִיעִים
מְלֵאִים אָדוֹם וָצָחַר

א

אַל־תִּפְנוּ אֶל הָעֲצֵלִים
בָּנִים נִבְעָרִים וֶאֱוִילִים
יְמַשְׁשׁוּ כָּעִוֵּר בַּצָּהֳרָיִם

סְרוּחִים עֲלֵי עַרְשָׂם
כַּחֲמֹרִים תַּחַת אֲבוּסָם
עַד הַשֶּׁמֶשׁ בַּחֲצִי שָׁמָיִם ;
וַאֲנַחְנוּ נָקוּם וְנִתְעוֹדֵד
עֱנוּ לִי כַּדּוֹרְכִים : הֵידָד
אַל תִּתְּנוּ שֵׁנָה לְעֵינָיִם •

ב

הָרוֹפְאִים אַל־יַסִּיתוּ אֶתְכֶם
לְגָרֵשׁ הַיַּיִן מִבָּתֵּיכֶם
וּלְצַבּוֹת בִּטְנְכֶם בַּמָּיִם ;
מְזִמּוֹת בְּלִבָּם יַחְשֹׁבוּ
לַיַּיִן הֵמָּה יֶאֱרֹבוּ
עֶרֶב בּוֹקֶר וְצָהֳרָיִם •
לָכֵן שִׁיתוּ לַיַּיִן לִבְּכֶם
וּתְנוּ בַּכּוֹסוֹת עֵינֵיכֶם
הַמְּלֵאִים עַל כָּל גְּדוֹתָיִם •

ג

לְכוּ מִנֶּגֶד לְכִילַי

הַרְחִיקוּהוּ מִן גְּבוּלִי

הַרְחֵק לֹא־תְשׁוּרֵהוּ עָיִן

הַשָּׂם כֶּסֶף מִבְטַחוֹ

זָהָב נִשְׁמָתוֹ וְרוּחוֹ

וְיָרֵא לָגֶשֶׁת אֶל־יַיִן

פֶּתַע יָבוֹא אֵידוֹ

וַיַּעֲזֹב הוֹנוֹ וּמְאוֹדוֹ

הֲתָעִיף עֵינֶיךָ וְאַיִן ׃

ד

מַה־מְּאוֹד נִמְאַסְתָּ מָיִם !

אִם לִרְחֹץ יָדַיִם וְרַגְלָיִם

נִבְרֵאתָ ׳ אֵיךְ תִּנְעַם לְפִינוּ ?

רֶפֶשׁ וָטִיט שׁוֹכְנֶיךָ

חוֹל וְעָפָר שְׁכֵנֶיךָ

לָכֵן שׁוֹתֶיךָ יֹאמְרוּ חָלִינוּ

יַיִן מַה מְאֹד נַעֲלֵיתָ

לְשַׂמַּח אֱנוֹשׁ נִבְרֵאתָ

לוּלֵא הֱיוֹתְךָ ־ לַבְּהֵמוֹת דָּמִינוּ ׃

ה

דְּאָגוֹת מִמַּיִם יִצְמָחוּ
וּמֵרִיחַ יַיִן יִבְרָחוּ
לָכֵן שׁוֹתֶה מַיִם אִישׁ פֶּתִי
וְאַתֶּם אַנְשֵׁי תְבוּנָה
קִרְבוּ נָא אֵלַי הֵנָּה
אֶל הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי
בְּתוּלֹת גַּם בַּחוּרִים
זְקֵנִים עִם נְעָרִים
בּוֹאוּ אַל תְּאַחֲרוּ אוֹתִי !

בּוֹאוּ יְדִידִים בּוֹאוּ
תּוֹשַׁב אֶרֶץ וְנֵכָר
סִבְאוּ יְדִידִים סִבְאוּ
הִנֵּה יַיִן וְשֵׁכָר
שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ רֵיעִים
מִנֶּשֶׁף עַד הַשָּׁחַר
הִנֵּה כוֹסוֹת וּגְבִיעִים
מְלֵאִים אָדוֹם וְצָחַר ·

מכתבים שונים

א

חביב אדם שנברא בצלם אלהים :

במדבר בערבה נטה מחקר אחד את אוהלו , ויחן שמה ; דבר אין לו עם אדם , כי"א בדד ישב , לדרוש את מעשי ה' , חופש כל חדרי הטבע , חוקר עזוז נפלאותיו , ונער קטן עמו אשר אין לו אב ואם , ויהי אומן את הנער , ויהי לו לאב . —

בהגיע תור הנצנים , מועד חודש האביב , כצאת השמש בגבורתו לערוץ הקרח הנורא , אשר פרשו ההררים העטופים לבנים , ויברחו גדודי החורף מפני הדר גאונו ; יתעלם השלג וחם השמש ונמס ; אז נראו ראשי הררים מסובבים זהב , ופלגי נחלי מים , מקודרים מני קרח , יזלון עתה לאט מימיהם , ואור פניהם חיי נפשות — !

יקר לעינים לראות , בהסירה האדמה מסוה השלג מעל פניה , פשטה בגדי אלמנותיה , ותתכס בצעיף הדשאים , מעולפת ספירי הירקות , מרוקמת בתכלת וארגמן , וככלה תעדה חליר גנות ושיח השדה ; — אף שחקים יערפו טל נדיבה , ורסיסי לילה כטל חרמון יורד על נצנים , והצמחים יבואו בעדי עדיים , ויחרגו ממסגרותיהם ! —

גם כל עץ עושה פרי , אשר שכן עליו ענן החורף , וערום ילין מבלי לבוש , ויעש לו האביב כתנות עור וילבישהו מדים , ממגד תבואות שמש ומגד גרש ירחים ותנובות ניחוחים , תרבינה יונקותיו , תגדלנה פארתיו , בסעיפותיו צפרים יקננו , ומבין עפאים עוף השמים נותן זמירות , וכל עצי השדה ימחאו כף ולשונימו רינה — !

הנצנים נראו בארץ , אז יצא איש השדה לפעלו ולעבודתו יפתח וישדד אדמתו , להוציא לחם מן הארץ

להשביע

להשביע יושביה , על מי מנוחות עלות יהל , ורעו כבשים כדברם , צאן ובקר יחדיו ידודון ידודון , יתרועעו אף ישירו · ויהי לנחת ושעשוע הנער הזה , בבוקר לא עבות , מנוגה דשא הארץ , ורשפי שמש עלי עשב השדה , או בין הערבים כי ינטו הצללים והדודאים נתנו ריח , או יתענג ביער חורש מצל , ורפתה עליו רוח השמחה ! —

ויהי היום וילך הנער לשוח בשדה , לראות באבי הנחל , ויהי מצחק בסתר קנה וביצה , וימצא ענף אשר עליו עוה עכביש קורותיה , בתוכו ישתומם לבו , ויפלא בעיניו המעשה הנורא לראות כאופן העגלה מחוטים דקים כשערה , מחוטבים תבנית היכל , והמה מרוקמים בחכמה נפלאה ולעשות כמוהם תקצר יד גדול חורש וחושב ·

עודנו תעלוזנה כליותיו ולבו ישמח בקרבו , נשא את עיניו וירא את המחקר מרחוק , נפשו נבהלה מיראת כבודו , וישלך את הענף ארצה — · ויקרב הלום המחקר , וישאל לו , מה זה בני השלכת ארצה , בחרדתך אשר חרדת לקראת בואי ? — ויענהו הנער , אבי ! אבי ! בושת פני תכסני , וחרפה אשא על נעורי , להגיד לך על מה השתוממתי על כן נבהלתי — אני התהלכתי עלי דשא כמשפטי לראות בין הערבים הכדור הלוהט מתחת חוג השמים , ושם מצאתי ענף אשר עליו טוה שממית בזויה ביתה , פרשה מצודתה לגודד ובוכים , להביא טרף לגויתה , והיא בתוך העגולה כמלך בגדוד , ועל זה ישתומם לבי בקרבי ·

אז המחקר ישיב אמרים אליו : שמע בני ! יתמוך דברי לבך , כי צעיר לימים אתה , ע"כ הונאת מפיך מילים לא בדעת , ועתה הסכת ואלמדך להועיל ·

דע בני ! מבלעדי הנפש החוטאת , אין דבר נבזה ונמאס בעיני אבי כל · יען מן השרץ השורץ על הארץ עד ההולך חוג שמים , מפעלות אלהים כולם , כי הכל מעשי ידיו להתפאר , ולכבודו בראם — · ואולי אל התולעת השפל אשר תראה שמה בקורי עכביש תתחמם , ועל צמרת

ארז

ארז קנה ובנתה ביתה נתן ה' חכמה יתירה מלאים חכם לבב כביר אשר בין לילה אבדו עשתנותיו , נבערה עצתו , ועתה טוב ממנו הכלב החי — !

אך טפש לב האדם , לא ידע ולא יבין , כי חכמת אלהים גם בכל יצור , באשר הוא מתנשא לאמור , אני ואפסי עוד — ! ולו חכמה ישכיל , ידע כי דעת ותבונה גם במו ·

אמנם מבלי בחירה רצונית , ולא ברצון חפשי , תעשינה ידיהם תושיה , כ"א בפלגות חוקר לב בראשית יצירתם כחות הכרחיים טבעיים למיניהם וכחות מכחות שונות נעדרי החפשי , ורסן הבריאה בלחייהם הושם , אל אשר יהיה התמדתם ללכת ילכו , ולא יעפילו לעשות מהנבדל בפעולותיהם זולת התחלקות כחותיהם ·

אך מה יוסיף ומה יתן , ברבות ה' אלהים חכמה לאדם , ללכת בדרך תמים , והוא בשרירות לבו ילך ארחות עקלקלות ? מה כשרון כי חבלים נפלו לו בנעימים , אשר לו משפט הבחירה , והוא בוחר ברע ומואס בטוב ? — ישוב לכסלו חכם הוא להרע , לא יכיר את ה' ואת פועלו לא יביט ; יאמר מה יתבונן אדם חי ? ומה יסכון לגבר ילוד אשה כי יחקור תעלומות ? על זה תאבל נפשי , ארחיק נדוד כי אראה עפר ואפר הולך בשרירות לבו ויעשה את הישר בעיניו , בכח יגבר איש , וזרוע רמה היא תורת צדק , על כן תשתפך נפשי , על זה אשתומם — ולבי דוי !

ויאמר הנער , בי אדוני ! פליאה נשגבה בעיני , איכה תתרומם הנקלה , ותקעין אין ערך המתנשא לראש ? גדלת ורוממת העצב הנבזה , שממית בידים תתפש נתת עליה הוד מלכות ; והן האדם בחר ה' בו מכל הברואים , אותו בדמותו ובצלמו ברא , וימלא לבו רוח חכמה , ובעטרו שמה חכמת הבורא חוקות שמים וארץ , והוא טבור האופן אל מרכז , אליו יסבו הקוים בלכתן , כן האדם תכלית העולם כלו , יכהן פאר החכמות , בדעתו תהומות הבינה נבקעו , וכשרון כל מעשה ומלאכת מחשבת הוא יודע , ואיככה אוכל

וראיתי

ראיתי, בתוך חכמה יתירה לשממית עם לא עז, והכמת האדם נמבזה בעיניך ? — וכדי בזיון וקצף לכל משפחות האדם ! — על זה יפלא בעיני מאוד • עתה איש האלהים ! הורני נא בחסדך ואדעה אמרותיך, פתח לי שערי רעיונך, האר עיני בתורתך, ואזני יקשיבו לקולך, לבל אפיל דבר מדברך ארצה •

כטל תזל אמרת המחקר, ויאמר אליו, הן עיני ראו, כי רבו כמו רבו אנשים הממלאים בתיהם שלל גאים, ושערי שכלם סוגרת ומסוגרת, בל יחזו שמש החכמה, כאשת נפל וכעוללים לא יראו אור, וילכו באפילה אל המרוצה לעשות עושק, כי יקום חילם וישגא כבודם, ותגרע אליהם נטפי בינה, ואין משים על לבו לראות מוסר וחכמה מהרמש הקטן • כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ישען על בינתו, ובוטח על לבבו, על כן יגאולוהו חרפת נעוריו, יעטה בושת עלומיו, עקוב לבו בילדותו, ואנוש הוא גם עד זקנה ושיבה ! —

והתאוה והתענוג אסרו בזיקים נפשו, והיתה להם לשלל, לשומו מרמס, וימשכוהו כל אחד ברשתו, ובהיותם זה לזה מתנגדים, ע"כ זה מושך הנה וזה הנה, והאדם יחוג וינוע כנוע הקנה במים, וכאניה בין גלי הים •

התאוה תטע איתן מושבה כנשר בשמים, ובין כוכבים תשים קנה, ולאסוף בחפנה עפרות אופיר וכתם מופז וכל סגולה ; — התענוג בארץ על רוב שלום כוננו ידיה מכון לשבתה, והארץ הנה רחבת ידים לכלכל את כל מבוקשיה • — *)

ולאים

---

*) המחקר לא רצה לפרוט להנער עניני התענוג ומיני המבטלים האדם מעשיית הטוב ומוציאים אותו מן העולם, מפני שידע מאמר חז"ל **עינא ולבא תרי סרסורא דעבירה** ; וא"כ אם יגלה לו מה שלא ידע מתחילה יחטא אחריו לבקש מה שיש בו מהטובה, ובסופו יעבור ויעשה : לכן טוב לכל מגדל להעלים מנער רוב עבירות וחטאי ומוקשי בני אדם כדי שלא יבוא לידי נסיון ויצטרך אח"כ מוסר ואזהרות להסיר אולתו, וזהו נ"כ שאמרו **מוטב שיהיו שוגגין ואל מזידין**, והדברים נאמרים באמת כדרכם בכ"מ,

ולאיש אשר אלה המעלות המגונות לו , אמרתי טוב ממנו
הרמש , הלא יכלם מרוע דרכיו , כי יתעתע
במסילות לא סלולות · ועוד יגאתי הבן יקיר לי ! להבינך
קשט דברי אמת , ואאלפך מפלאות אלהים אשר שם ביצירת
הרמש הזה , כי נורא הוא ·

אל דיעות הפליא בהשתדלותו בבריאת הרמש לתולעת מזגו ,
בעת יתמנה גושי האדמה ורגבי עפר תחת
מגרפותיהם מיקוד שמש לוהט , אז יתרגו ממסגר וירימו
התולעים והרמשים למיניהם , וגם השממית הנה היא באה , —
ותהי לנפש חיה · אז על כל עץ עושה פרי , על פינת
גג , ובהיכלי מלך תבנה ביתה בצדק ועליותיה במשפט , —
והיה כל הנגוד בתוך ארוגיה למאכל פיה · לא תאכל מאומה
יותר , זולתי לשובע נפשה למען תחיה , כי כן יסד הטבע ,
שם שם לה חוק ומשפט , ואת היותר תחרים , ולא תעבור
את מצות הטבע , לרשת משכנות לא לה · — לא תעשוק
את רעותיה , ואין מגור מסביבם , לא קנאה ולא תחרות —
לא ירעו ולא ישחיתו , לא יארגו חבלים למכשול ופוקה , אין להם
חוקים ומשפטים , אין קצין שוטר ומושל — וצדק ילין בם !

ובמו כן מי לא יתפלא על חכמת העכביש ותבונתה אשר
הוחן לה מאת יוסד ארץ , בענין ארגות קוריה ·
הן תתחכם בתיקון מלאכתה במה שהיא יותר בקיאה מאורגי
בני אדם , לעשות ציורים ורקמות שונות בפועל כפיה , וזה
שהיא תחילה תשלח חוטיה מקיר אל קיר או מענף לענף או
מצד אל צד באויר לא תשורנו עין , כי דקים הם למאוד ,
ותאמץ זרועותיה לעשות קוים אלכסונים וכדורים עגולים ,
ותחזקהו כבמסמרות בקוים ישרים וחוטים שוים , ותמתחם
כאוהל לשבת , ותארוג בשתי או בערב מסביב סביב ותניח
באמצע יריעותיה עגולה פתוחה , תעמוד שם לצודד זבובים ,
וכל זה מפעל ידיה תעשה , מבלי שיותן לה צמר או פשתן
או כלים הראויות למלאכה הזאת , כמו שיעשו האורגים
והרוקמים מבני אדם במה שיצטרכו אל הבנין והכנות הכלים
המפורסמים אצלם במלאכתם , אבל חסד הנורא יתברך הפליא
לעשות

לעשות עמהם ברוב רחמיו וחנינתו · —

ובהגיע תור הימים לנער במצולות השכחה , והאביב פנה לבא , חלף הלך לו גם הקיץ , או גם שב גם ישיש העכביש , זה שבתה מעט , וכאלף שנים בעיניה להמיר קיומה ברגבי עפר נלקח למוצק כבראשונה , לפד עורה להשיב אל העפר כשהיתה , וכל רגע יחיש להניף חרמש ההפסד לחלל נזרה , ולבבה לא יחרד , בשמחת לבבה תארוג לנפשה לבוש שנים , כגבר סור מרע ביום צרה ותוכחה הוכח במכאוב בפשע ארץ , יתעטף בשמלת צדקתו ומייחל לרע כי יבוא , ומוסר שדי לא ימאס — כן תתנדב נפשה למות ותמסור עצמה להשתנות הזמן עליה , כי *) יודעת היא מדי עברה תשוב עוד לראות הארץ , ולהכין מושבה כבתחילה על כל עץ שתול , לאור באור החיים ·

ועתה בני ! הלא באזנך שמעת , ואשרי חלקיהם של רשעי ארץ אם ידמו כשרץ השורץ אשר אין לו חשבון וזכרון במעלליו מטוב ועד רע , אבל אחרי שלא שם חלקנו כמוהם , והרחיב ה׳ לנו לתת תורה ומשפטים טובים , נחנו מחוייבים לאהבה את ה׳ ללכת בדרכיו , להיות עושים רצונו , ולבחור תמיד במה שישלים אותנו , כי עת לכל חפצינו וכל מעשינו בספר נכתבים , ובעשותינו הישר נהיה לעם סגולה , אשר על זה אמרו חז״ל בט״ב טעם ודעת , חביב אדם שנברא בצלם אלהים · וחבה יתירה נודעת לו — ובזה יש אליו יתרון רב על שארי הברואים , ויש לו אות מעלה וסגולה מכל הבהמה והחיה , גבה ונשא למאוד , להרים כבוד כחות נפשו לעבוד ליוצרו בכל התורה והמצוה , לבלתי לכת אחרי ההבל , להשתמש בכחות נפשו בדברים שתחת השמש להשתעבד הנכבד לנקלה

---

*) אל יקשה בעיניך הקורא , שכתבתי מלת יודעת , כי אחרי כן מצאתי וקראתי בספר אגרת בעלי חיים , „ כדברים האלה „ והשתנות תקופות „ הימים עליהם ויתגלגלו חלופי האויר והתגברות הטבעי , ימכרו עצמן אל „ הקורות ויתנדבו למות לדעתם באמת כי הבורא יתהוון לצאת קן בהתיצבן הזמן „ וימתקו הימים וישהו הציציב ויתמוגגו האוירים כאשר עשה בשנה שעברה “ ·

לנקלה היקר לזולל / אשר על זה ישא בשיחו המשורר ואדם ביקר בל ילין / נמשל כבהמות נדמו — !

ועתה / בני יחידי ! אם חפצת שיהיה יראת אלהיך תקועה בלבבך תמיד / הנה לך ענין חזק אשר ע״י כ״ז לא תבוא לידי תקלה / והוא שתמיד תתבונן בענין בריאת היצורים שתחת השמש / הבט אל ספרו הגדול / משם תלמד לעבדו לאהבו ולרוממו / — ותעביר על מחשבתך מה שחננך מטובו וחסדו מני בטן / ואז תשכיל ואז תצליח · ושמע מה שאומר לך ממה שהתבוננתי · בדברי החכם המפורסם באומותינו ואל תתעלם ממנו ·

הבחינה בכל מה שיש בעולם מקטני הבריאות וגדוליהם / ומדרגות הברואים / ירידת הגשמים / ונשיבת הרוחות ויציאת הילד מן הרחם / ומה שהוא יותר נפלא מזה / ויותר דק / ויותר נראה / ויותר נסתר מפלאי הנורא : המה יעידון ויגידון פה אחד על שלימות חכמתו ויכלתו והנהגתו הטובה / וחנינתו הכוללת ורוב השגחתו על הברואים · ואל ישיאך רוב ראותך אותם / ואורך רגילותך בהם על עזיבת התימה והבחינה מהם / ותהיה קדימת ידיעתך אותם מחייבת שתקל בהם / בעבור שהורגלת בם · וכן באמת ימצא רוב עמי הארץ והרבה מחשובי בני אדם הולכים עקשים על הדרך הזה / והוא שהם תמיהים מדבר שלא הרגילו לראותו כמו לקוי החמה והירח וכדומה ואינם תמוהים ממה שנמצא עמם ורואים אותו תדיר כמו ירידת הגשם / הגרת המים מן המעיינות והרבה מזה / על כן / בני ! ראוי לך לבחון במה שהיית רגיל ומה שלא היית רגיל בו / במה שראית ובמה שלא ראית / ואל תשיאך סכלותך מבלי הסתכל בענינים ותעזוב להתבונן בעת חזקה הכרתך והגעת לבינת גדול / אך הבט והסתכל בהם כאילו עוד נעלמו ממך · וכן תתבונן בכל מיני החיים מקטון ועד גדול סימני החכמה והיכולת מה שלא תכילהו מחשבת אדם / אז יתברר לך כי כל תנועתך נקשרות בחפץ הנורא יתעלה / והנהגתו ורצונו הקטנה והגדולה שבהם והנגלויה והנסתרת חוץ ממה שיש ברשותך מבחירת הטוב והרע /

וכאשר

וכאשר יתברר לך זה , תפקוד עצמך בכל תנועה שתנוע , ווכור הקשר אשר קשרך בו הבורא , ותירא אותו ותמסר לדינו , ותגלה בגבורותיו , וכן תהיה למצותיו ואזהרותיו מעלה בלבך כפי זה והשתדלך וערכך בעיניו , אז תמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואנשים !

שמעון בר"ז ·

ב

דבר שני אל המדברים *)

בבאורנו למגלת אסתר (אשר הוצאנו לאור בחודש שבט תקמ"ח) בפרש' ג' פסוק א' , כתבנו בזה הלשון :

„ואם יקשה השוא הלא זה נגד התקון שהתקינו שבעת „השרים אחר מות ומעררים הנזכר במה"ס , ובפרט „כשיהיה המן מארץ אחרת מזרע עמלק ולא פרסי אומדי „כדעת חז"ל ? הנה ידוע שהמלך הטפש הזה עשה „ככל מה שעלה על רצונו , והעד * * שאין מזה „קושיא כלל , הלא מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש „ע"כ לשונינו שם ·

ומאז אשר באנו להגיד זאת קמו איזה אנשים אשר נשאו לבם אותם לקנא קנאת סופרים — ויחפיאו עלינו דברים אשר לא עלו מעולם על לבנו , ולא יעלה על כל לב יודע הבין בספר , כי אמרו : שכוונתינו בזה והעד וכו' היה , לאמור : והעד שהמלך אחשורש טפש היה שהרי מרדכי היהודי היה משנהו · ואנחנו החרשנו ולא שמנו על לב לחוש לדברי רוח כאלה , כי אמרנו , מי האיש אשר לו עינים לראות , יראה מעצמו כי כל ישעם וכל חפצם רק למעיט את כבודינו , לתת אותנו בעיני אחינו בית ישראל כמתעתעים ובווי דבר ה' וקדושיו · ואולם כעת אשר באזנינו שמענו , ועינינו ראו כי גם אנשי חיל אשר

---

*) הדבר הראשון הוא המאסף תקמ"ו חדש אלול ·

**) מלות שאין מזה קושיא כלל , נשמטו מפני הספר והמגיה בתקוני הטעות :

אשר יראת ה׳ נוגע בלבבם , האזינו לדברי חוה האלה , וישעו
לדוברי כזב , ואלינו לא שעו לשאול את פינו לאמור מה זאת ?
אזרנו לא עת לחשות עוד ! עתה נקום לכבוד ה׳ ולמען האמת
והשלום , ונגיע כוונתינו ודעתינו לעין כל חכם לב , והוא
ישפוט בין שנינו ! וזה הוא :

חז״ל אמרו איזה פעמים ב״ש המן מזרע עמלק היה ,
ואיזה ממעתיקי הנוצרים , ובפרט האדון ריטטער
מיכעלים *) הקשו לשאול על זאת באמרם איך יתכן שיהיה
המן מזרע עמלק ולא פרסי או מדי , הלא זה נגד החוק
בפרס , כי התקינו אחר מות ומערדים שלא יהיה אצל
המלך רק מאנשי מדי או פרס ? ובעבור הקושיא הזאת
מאנו במאמר חז״ל הנ״ל , אבל אנחנו השבנו כי קושית
המעתיקים ליתא , בעבור שהמלך אחשורוש טפש היה
ועשה ככל מה שעלה על לבו אף נגד החוק והתקון ,
כי אין מעצר לרוח כסיל וטפש ! והוספנו עוד : והעד
שאין מהחוק הזה קושיא כלל , שהרי מרדכי היה יהודי ,
וא״כ בוודאי לא מדי או פרסי , ובכל זאת היה משנה
למלך · אלא וודאי שלא השגיח המלך אחשורש על
החוק הזה , וא״כ נכונים ג״כ דברי חז״ל , ועל לא דבר
מאנו המעתיקים בדבריהם ·

ועתה ידידינו הקורא ! בינה נא בדברים הנ״ל וראה והביטה
אם לא נראה ונגלה לכל בהם כוונתינו זאת · ואם
קצרנו שם במילים ולא הרחבנו באור רחב , אין זאת כי אם
מפני שנאת האריכות , וסמכנו על המבין ועל כל אנשי לבב ,
כי לא כדרך איזה מחברים דרכינו , ולא כמחשבותם מחשבותינו ,
לכפול ולשלש דבר אחד מאה פעמים , למען הרבות כמות
הספר , ולהרבות בגללה כסף וזהב , ואנחנו לא לבלוע כסף
ולא להרבות כבודינו קרבנו אל המלאכה , כי אם לטובת נערי
בני ישראל עשינו זאת לבלתי היות ספרי תנ״ך כספר חתום
באין מבין לתרגמו כראוי , וזה הגמול אשר המה משלמים לנו !

ויותר

---

*) Johann David Michaelis deutsche Uebersetzung des alten Testaments ꝛc. Der dreyzehnte Theil.

יותר מזאת , אף אם יהיה דברינו סתומים ויש בהם דרך לנטות ימין ושמאל , מדוע הטו לרעה ולא לטובה ? הלא משנה ארוכה היא במס' אבות הוי דן את כל אדם לכף זכות ! וזה דרך הישר אשר יטב בעיני אלהים ואדם · אפס ! לא על ראשי ישראל תלונותינו פה , כי יודעים אנחנו שהמה דני מפי השמועה ולא מפי ראיה , ואילו ראו את באורנו הנ"ל פנים אל פנים , בוודאי הודו לדברינו ויאמרו אין בהם נפתל , אך , בעונינו רבים עתה עם הארץ ונגד פניהם חכמים ונבונים · והמה שוקדים תמיד על פתחי גדולי העם ויום יום יחרשו רע על כל איש ואיש אשר נתן ה' בלבו מעט חכמה מעט תבונה , מקנאת איש מרעהו , ואלה האנשים מאורי זיקות ומפריחים מדנים , יכזבו בלשונם לראשי העם לאמור זה ד"ר ככה , וזה עשה ככה , ויפתוס בפיהם לחרחר ריב על לא חמס , ובגלל האנשים הולכי רכיל האלה , רבתה מחלוקת בישראל , הלה המה הקוצים המכלים את הכרם וישמוהו בתה , אחינו בית ישראל ! הרחיקו האנשים האלה מעל גבולכם , זכור תזכרו ואל תשכח מאמר חז"ל : אל תתיראו מן הפרושים , אל תתיראו מן הצדוקים , התיראו מן הצבועים :

זאת ועוד אחרת שמצאו דבת איזה אנשים על אשר אמרנו במה"ס , שמגלת אסתר נעתק מלשון פרסי לשפת עבר , כי האנשים הצדיקים האלה האמינו , אחרי שאמרו חז"ל אסתר ברה"ק נאמרה , לא נוכל לומר עוד שנעתקה מלשון אחר , כי בעיניהם דברים האלה שני הפכים בנושא אחד ואף כי כבר הגנו דברי בעל עקדה הרב המפורסם ר' יצחק ערמאה ז"ל שכתב ג"כ כדברינו ואמר באמצע התלבשות ר"הק ברדו האמת מן השקר מהכתוב וכו' בכל זאת לא סרו מדעתם באמרם גם הרב בעל עקדה חטאו ישא בגלל הדבר הזה אשר כתב , ולכן חשבתי למשפט להודיע להקורא , כי לא לבד הרב בעל עקדה אמת את הדבר הזה , כי אם גם דעת הרב הגאון מהר"שא ז"ל , אשר נודע ביהודה ובישראל לאיש צדיק , חסיד ופרוש , נוטה לדעת הר"י ערמאה ולדעתינו , כי הוא ז"ל כתב במס' חולין פרק שלוח הקן , על הא דאמרו המן מן התורה מנין וכו' אסתר מן התורה מנין וכו' וז"ל ושם המ

מרדכי

מרדכי ואסתר נראה כי שמות הפרסים המה , כי המגלה
נכתבה ע"י הפרסים שע"כ לא הוזכר שם הקב"ה במגלה
וכו' וע"כ אמרו המן מן התורה מנין , שזהו שם המיוחד לו
וכו' עכ"ל · האמור תאמרו , מחרחרי ריב , גם על הצדיק
הזה , כי חדש הוא ? ואם פגמתם בכבוד החכם הר"י ערמאה
התפגמו גם בכבוד החסיד מהרש"א ? ונעידה לנו עוד עד
נאמן לסתור דעת המתלוצצים בנו אשר חשבו שלא יתכן לאמור
שנעתקה מלשון אחר אם נאמר שהיא ברה"ק · כי הנה ספר
עזרא בוודאי ברה"ק נכתב , כי בעבור זאת הלא שמוה בין
הכתובים , ובכל זאת מצאנו בתוכו שני אגרות בלשון ארמית ,
הראשונה אשר כתב רחום בעל טעם וכו' (פרשה ד') והשניה
אשר כתב תתני פחת עבר נהרה (פרשה ה') והתשובה שהשיב
דריוש מלכא (שם) ואלה האנשים אשר כתבו האגרות האלו ,
לא מבני ישראל היו , וא"כ לא שרתה עליהם הר"הק , ובכל
זאת נכתב כל הספר עזרא בר"הק , אלא ע"כ צריכין אנחנו
לומר דלא משגיחנן כלל על המכתב הראשון , רק לפי שכתב
עזרא את הדברים האלה והעתיק אותם בספרו דין קדושה להם ,
כי רוח ה' דפקה על לבו ותעוררהו לכתוב זאת זכרון בספרו ,
וא"כ צא ולמד ! אם כן הוא באגרות הללו אשר לא נשתנו
מלשון הראשון כלל (כי בתחלה היו כתובים ארמית וגם עתה
הניחם עזרא בלשון ארמית) על אחת כמה וכמה במגלת אסתר
אשר מתחלה היתה כתובה בלשון פרסי , ועכשיו כתבוהו בלשון
עבר , שנוכל לומר עליה שהיא כתובה ברה"ק , וזה ק"ו
שאין עליו תשובה ! בושו לכם אנשי ריב והולכי רכיל ! כי
לא לבד שלא נתתם לב לחקור אחר האמת ולעיין במקראות ,
כי אם גם דברי הרב מהרש"א ז"ל לא ידעתם ולא קריתם ,
ודברי הרב הזה הלא המה נחשבים ונודעים לכל איש תלמודיי ,
כי הוא ידע לכלכל דבריו במשפט · אל תרבו לדבר עוד גבוה
גבוה ! כי גם לנו לבב כמוכם , גם אנו שתינו מבאר התורה
ואכלנו מפרי גפ"ת וגם נהגה עוד , גורו לכם ! פן נפשיטכם
ערום ועריה , ונראה נבלתכם לעין כל עובר ! אפס ! זאת
עשו ויהי ה' עמכם , לכו לבתיכם לשלום , אהבו את ה' ואת
אחיכם בית ישראל , גרשו המדון מאהליכם , ופולה לא תשכון
בגבולכם

בגבולכם , אז תשכנו בטח ושאנן ויהי כבוד ה' עליכם כאשר שכן על אבותינו בימי קדם ! דברי אחיכם עבדים לה' קונה שמים וארץ ·

יואל בריל · אהרן בן וואלף האללי ·

חנוך נערים

לא לתהו בראה לשבת יצרה ·

הפסוק הזה סמכוהו חז"ל לקחת אשה , להרבות ולקיים מין האנושי · דבריהם נכונים מאוד , אך אמרתי להרחיבם מעט ולבארם יותר · ונאמר כי לא ברבות מין האנושי לבד תהי' הארץ בישובה , הלא ראינו איים רבים ומדינות אשר הולידו יושביהם בנים ובנות והרבו משפחותיהם , ומעשיהם תהו ללא יועילו , בלי סדרים , בל ידעו איזה הדרך הטוב אשר יביאם להצלחתם האמתית , וגם ארצם ציה אין כל בלתי מעט הצמחים והעלים אשר תוציא הארץ מעצמה · ולכן נראה כי המאמר הנ"ל כולל גם הענינים הצריכים לתרבות האנשים , לגדלם ולחנכם בכל מה שהוא מועיל לקבוץ המדיני המאושר , איש איש על פי דרכו תוך עם חכם ונבון אשר מלא לבם רוח נדיבה , בשגם זה יקרא שבת והפוכו תוהו · ולפ"ז כולל המאמר גם כל המנהגים והתקנות חוקים ומשפטים , אשר על ידם תקום כל מדינה ומדינה ותנשא על מכונה , אולם לא נצריך עתה לדבר בענינים האלה , משר ומושל והעמים אשר תחתיו , או מחובותיהם בין איש לרעהו , אך נדבר לבד על תחלת מרבית חברת האדם , ועל אחינו בני ישראל בפרט , אשר לנו עוד מלבד חוקי המושלים גם חוקי אלהים ותורותיו · ועל זה אשים דברתי , כי יקח איש ישראל אשה והוליד בנים , באיזה דרך ילך הילד העברי הזה , בילדותו בקטנותו ובנעוריו ,

עד כי יגדל והיה לאיש ישר הולך , וראוי לבוא בקהל אנשי שם ומדע , ובחברת בני אדם , בל יהי בלי סדרים וכשרון מעשה , למען ימצא חן בעיני כל רואיו ככלי חפץ ונאה לקיום הקבוץ המאושר ·

אף כי האדם ראש לכל היצורים , ויפח ה' באפו נשמת חיים , ונטע בתוכה רוח חכמה רוח דעת ותבונה , אין בידו לבחור בטוב האמתי מעודו , ללכת בדרך הישר ולנהוג אותו בהנהגות טובות מעת יש לאל ידו לעשות , כי יצר לב האדם רע בנעריו , ובעודו קטן נקשר לבו בהבלים , שחוק וסכלות וקלות , וילך הולל ושובב מבלי אשר ידע את הדברים האלה אשר בחר בם לטוב לו כל הימים אשר הוא חי על האדמה , וגם אחרי כן · ואם אחת ישתרשו בו בילדותו , האולת הסכלות , הקנאה והתאוה , העזות וקשיות עורף , השרירות המשרה והגאוה , קשה מאוד להסירן עוד ממנו , גם כי יגדל והיה לאיש , לא יוכל לגרשן כלה כלה , כי איתן מושבותם · לכן נכון הדבר להדריך הילד בעודו קטן , להסיר כל אבן ומכשלה מדרכו אשר ילך בה , הסר משם קוץ ודרדר , למען ירוץ הנער בדרך הצדק , והטוב לו כל הימים אשר הוא חי עולמים ·

ועל מי הדבר הזה לעשות , ולנטות את שכמו להמשא הגדול הזה ? הלא על הוריו המצוה הזאת , חובתם היא · כי הם בהיותו , ואם מלאו דבר ה' פרו ורבו , יקיימו גם ומלאו את הארץ , שתהיה הארץ במלואה ותקונה נכון וקים , ואין זה כי אם ע"י הגדול והחנוך כדת וכראוי · הם הוסיפו אדם בארץ להרבות בו החברה האנושית , גם הם ייסרו צאתו ובואו בל יהי משחתה בו · גדול עונש מאוד , אם העלם יעלימו עיניהם ממנו לשלחו בדרך פשעו והיה כעיר פרא ללכת אחרי שרירות לבו להרע לאחיו · תעלה צעקת העשוקים השמימה , ומי בעוכרם ? הלא אלה ההורים אשר הרו עמל וילדו און · אנה ישאו פניהם , אנה יברחו , כי ישמעו יללת אחים מקללים למו כי הרבו זרע מרעים ? ומי האיש החפץ חיים נצחיים ואוהב ימים לראות טוב עד בלי סוף , אשר לא

לא ישים לבו : אם כל בהמה חיה ועוף חסים על בניהם , ודורשים להציל ממות נפשם להחיותם חיי הבלם , עתות קצובות , אף כי האדם , אשר צלם אלהים צלמו , לא יסיר ידו מבניו להנחילם חיי עד ימים אין מספר , ולהציל נפשם משחת בלי • הלא בשלומם שלומם , ובטובם טובם , וישמחו גם שניהם אבות על בנים •

אך לא אל איש להיות כמוהו רב כח משקיף בשקיפה אחת על כל מעשיו מקטן ועד גדול • לא יוכל איש לעשות מלאכתו בשדה , לסחור ולתור בארץ , לדרוש אחרי המחיה והכלכלה , ולהיות גם בביתו אצל בניו להשגיח עליהם ולנטות את שכמו לסבול עול החנוך והגדול , ומה גם כי יברך ה' את ביתו והרבה ירבה את זרעו , נבול יבול גם הוא גם בניו • על כן יבחר להם מורה , איש ישר ונאמן , איש יודע ספר ויודע דרכי עולם , לו יתן משנה שכר שכיר , למען יפנה האיש ההוא מכל מלאכתו , לשאת עליו המשא הגדול הזה לשום כל דעתו ולבו על אלה הבנים ולהיות להם כאב שני , יהיה תמיד עמהם לחקור אחרי כחם ותכונת נפשם , חסרונם יתרונם ומעלותם , ועל פיהם ינהלם לרגל המלאכה , לנחותם בדרך הצדק , ללמדם תורה ומוסר ויראת ה' חכמה ודעת לפי השנים ולפי כח השגתם •

והנה לדעת קצתם יהיה החנוך והגדול עד י"ב שנים תחת יד פנוי ולא תחת יד בעל אשה , כי אמרו שזה אומר בלבו , „ בעל אשה אנכי , אין זה לפי כבודי לעשות , „ להקטין אותי ולהשוות להילדים במעלליהם ובמעשיהם „ ולהשתעשע עמהם • „ גם כל הדברים אשר יעשו הילדים לא יהיו כרצונו , ואינם כפי מהות ומצב הנשוא , ויביא תמיד בהם למנעם עשות כחפצם בשחוק ורקוד , ועי"ז תסור השמחה וצהלת הנפש מפניהם , כי תהיה אימת האיש בעל דאגות לפניהם תמיד • לא כן אם המורה הוא פנוי , מה שהוא מכונה על הרוב בשם בחור , הוא כאח יהיה בעיניהם , חבר במעשיהם , ויטו אזנם לו באהבה , ירוצו בשמחה לקראתו לשמוע אליו • — ואני לא אכריע פה אם האמת אתם , כי

אולי

אולי יאמרו אחרים שלהיפך לא יהיה מורא רבם עליהם כראוי , אף כי הנסיון יעיד נגדם , כי רובי ההורים לוקחים פנוי בביתם ולא בעל אשה · אך את ואת אגיד , כי גם לדברי הראשונים לא יהיה המורה פחות מבן עשרים שנה · כי עד הימים האלה לא טהר לבו עוד גם הוא מדרכי נערות , אשר יהיו למכשול גם לו גם לאבות על בנים , ומתרבים ריב ומלה יום יום ·

ועוד זה ראיתי יתרון החנוך תחת יד מורה , מאשר הוא תחת יד ההורים · כי רחמי ההורים רבים הם על בניהם · על כל דבר פשע אשר יפשע הבן , בקטנו בילדותו ובנעוריו , יצדיקוהו תמיד ונסלח לו · ומה יעשה הבן שלא יחטא , לתור אחרי לבבו ואחרי עיניו · כי יבכה ויתחנן , גם ירגז ויצעק לעשות לו כנפשו , והם לא ייסרוהו ולא יכיאו בו , כי יאמרו : מה זה , מעשי נערות הם , ואם יגדל תגדל חכמתו ויסיר מפשע · אמנם לא כן , כי כאשר יגדל וירבה ימים , כן ירבה לפשוע ולהרע , אחרי שכבר נשתרשו כל הרעות בלבו ·

גם בעבור זה לא טוב הדבר שיהיו הבנים כל עת תחת יד ההורים , כי פעמים רבים יש הכרת ונשיאות פנים ביניהם לבניהם , הן מצד אב , הן מצד אם · לפעמים יאהב האב אחד מבניו יותר מהאחרים , לתת לו פי שנים לטובה , או בעבור היות שמו כשם אביו , או שהוא בדמותו , או להיות מנהגיו כמנהגיו , וכהנה , וכן מצד אם , ובפרט אם הבנים שונים למשפחותיהם , אלה מאיש אחר , ואלה מאשה אחרת , ורבים כאלה אשר עליהם ישאו פנים ביתר שאת ויתר עז , ועי"ז תבוא המשרה והגאוה בלב הנאהב , ובלב הנשארים תבוא קנאה נקימה ונטירה , מורת רוח ודאבון נפש , וזה מקור ההשחתה ·

וענין רע הוא זה אף להמורה , בראותו כי להבנים איזה מנהגים או מדות ודרכים לא טובים , והם טבועים בגופם ובנפשם לטבעיהם מיום יולדו בבטן · ישנם דברים אשר באו להרגל אצל האבות , ומעשיהם יורשים הבנים · ואף אם יתאמץ המורה בכל כוחו לשנו מעשות כאלה בהיות תלמידו

אלו , כמעט יקעיף עיניו ממנו יגבר טבעו בו וישוב לאיתנו הראשון · הנה נראה מנהגים ומדות שונות אשר אחוו הבנים ולא ישרו בעיני האם , והם מעשי האב , או להיפך , וכל אחד רואה מום חבירו ולא מומו · ורע רע הדבר הזה ההולך לפעמים מדור לדור דורים ·

והיותר קשה מכלם הוא הלמוד · כן כמה פעמים ראיתי ונפלאת היתה בעיני אנשי שם , טובים ומאריכי אף בלמדם את בני אנשים אחרים , ובלמדם את בניהם כרגע חרה אפם לקצוף ולכעוס , מלבד מה שהם נעים ונדים תמיד מענין לענין ומלמוד ללמוד , מבלי לתת מעצר לרוחם לעמוד באחד מהם כל כך עד שיבינהו התלמיד על בוריו · ואמרתי אני בלבי אין זה כי אם בסבת האהבה העצומה התקועה בלב כל אדם אל כל מה שנלוה אליו אם קטן ואם גדול , היא התכונה המוגבלת קנאת בקנוי הגאוה ותכונה בל"א (דיא איינג = ליבי) . היא תפתהו להאמין את בנו יותר מהיר ומסוגל בתכונה ובבינה משאר נערים בני גילו , ואם שלא יקודע הדעה הזאת לו לעצמו בברור , מ"מ טמון הוא בקרב עשתנות לבבו · ולכן אם לא ימהר הנער הזה להבין מאמריו ולמודיו , הנה הוא מקגרה בהתכונה הנזכרת אשר היא נוחה מאוד להתקלקל · ומאותו הטעם עצמו יהיה אץ להעדיף ולהרבות הידיעות בקדקוד בנו , להנחיל לו יתרון החכמה בכל עוז ובכל תוקף לעשותו דגול מרבבה · ואם שהכונה בעצמה היא טובה מאוד מאוד , מ"מ לא תכון המלאכה כי אם אחת מני אלף ·

מכל הבחינות האלה נלמד ששניהם , כן הלמוד כן החנוך , נקל יותר ביד המורה הזר · כי כמו שהוא מלך האחד לא יכיר פנים ולא יקח שוחד דברים רכים , יאהב כלם כאחד , איש כאחיו , ולא יסלח תמיד לכל פשעיהם , ולא ילדיקם בכל עת כשיעשו רשעה ; כן להיפך מלך השני לא יאלצם ולא ילחצם , כי אם ינהלם לאט לרגל המלאכה , עד כי ישכילו , כל אחד כפי מתכונתו ומדרגתו · ועל כן ראוי לכל אב אשר יש לאל ידו לעשות כן לדרוש אחרי איש חכם ונבון ותמים במעשיו לאספהו הביתה , אבל לא יהיה בעיניו כאחד מהמשרתים

הפחותים שבבית , כי אם יכרות ברית עמו , וככד יכבדנו
למען בניו אשר יתן תחת ידו , כי כן תרב גם אהבת המורה
להם , להשגיח עליהם בעין טובה ולכלכל עמהם בנפש נעימה :

ולפי שהילד מיום הולדו תחת יד ההורים , והם ראו שמץ
מה מכוהותיו ומעלליו אשר בהם יתנכר הנער , לכן
ידברו עם המורה לאמור כזאת וכזאת הן כוחותיו , לזה דעתו
נוטה , וזאת אות נפשו · ואם האב גם הוא נבון ויודע ספר
ובעל מדע , יועצו שניהם יחדו על החנוך והגדול והלמוד ·
ואם לא , מוטב שיהיה הדבר ביד המורה לבד לעשות כאשר
יראה ויבין · יהיה איך שיהיה , לא יגוש האב את המורה
לאמור כלה מעשיך דבר יום ביומו , כי כזה אינו שוה לשניהם
גם להמורה גם להתלמיד כי הנה המורה ירדה בתלמידו בפרך
להסיר מעליו תלונות האב , אשר על הרוב יאמר , בני בן
משכיל , שכלו זך , ומהר לשמוע ולדעת כל אשר יורהו , אך
בעצלות הרב תולה האשם , ומלאכתו מלאכת רמיה · בעבור
זאת ילחוץ הרב את התלמיד לכלות את קצבו אשר יקצב לו ,
ואם הדברים לא יועילו , יבוא עליו במקלו ויעבירנו תחת
השבט , ועי"ז תקיא נפש התלמיד ותמאס ותשנא גם את הרב
גם את התורה והמוסר , וילך תהו לדבר סרה על כלם יחד ,
ויפול ברעות רבות אשר תהיינה לו לצר כל הימים · לא בקל
תעשה המלאכה הזאת , קשה היא העבודה , רבה היא ! אף
אם יש להמורה תכונות טובות מאוד , הנה כמה מעלות
ומדרגות יש בבנים , ועניני הלמודים שונים הם · גם לא כל
העתים שוים לטובה , שיהיה גם התלמיד גם הרב בנפש
שמחה , ואי אפשר לקבוע קצב לכל יום ויום שבוע ושבוע :

ואל נא תאמרו שהימים הראשונים היו טובים מאלה בדרך
החנוך והלמוד , כשהיה עול הרב על צואר התלמידים
ויראת השבט על פניהם — הן גדלנו והיינו לאנשים חכמים
ונבונים · — הנה אין כאן המקום לוכח , אך את זאת אגיד ,
כי לא על ידי הלחיצה והנגישה וטעינת הלמוד כעבודת פרך
הייתם לאנשים כלכם · כי לא הנגישה הולידה השכל והבינה ,
ולא הלחיצה הזכרון , ולא הטעינה מרבית הידיעה · גם

ארבעתן לא הביאו ההתמדה והתשוקה האמתית , לא כן , אך בימי בחורותיכם , וברבות הימים אחרי שגדלתם או הוספתם דעת תכלית מעשיכם , ואותה ההתמדה וההתאמצות עשו אתכם לאנשי שם · אמנם , לו הונהגתם בדרך נאה ונעים מימי החלותכם לדעת בין ימין לשמאל , עוד יותר היתה הצלחתכם רבה בתורה ובמוסר ובכל מדע יקר ; ורבים עתה עם הארץ הנוערים בעס אשר יצאו מבית החדר נקיים כל , היו יודעים לכל הפחות דבר מה כפי ערכם , אם שלא היו מגיעים למעלתכם אשר חנן ה׳ אתכם בה , כי אי אפשר לעולם בלי מדרגות · זכרו נא והתבוננו בהיותכם קטנים גם אתם , איך שחקתם ורקדתם ושמחתם ביומא דפגרי , וכאשר חלפו הלכו להם , איך קצתם בחייכם מפני חמת המציק , ובכל בוקר ובקר תאמרו מי יתן ערב ונלכה חפשי מבית האסורים · הלא אם אין תשוקה אין התמדה , ואם אין התמדה אין מדע נכונה בשום דבר ·

גם זו רעה חולה באבות , אם יטו אזנם לשמוע רכילות מפי הבנים על המורה , או לשאול אותם שאלות כאלה , אשר גם ישחיתו כל ענין החנוך , כמו : למה נפלו פניך ? למה עינך כהות ? למה אדמו לחייך ? ההכה אותך מורך ? ובמה בשבט או במקל ? וכהנה · וביותר כי יחר אפם מהר לחלל כבוד המורה ולזלזלו בפני התלמיד , טוב מזה כי ישאלו את פיו לבדו בסתר , לדבר עמו משפטים ולהניאו מלעשות עוד זאת · וכמו כן לא ישאלום תמיד לאמור , נפשך בכלי זה , או בשחוק ורקוד , או במלבוש זה ? כדי למשוך את לבם אחריהם , ותדבק נפשם אך בהם , ואז יצר להם בראותם המורה הבא להוליכם אל בית הספר , אשר יהיה בעיניהם לבית אסורים , והמורה לשטן , והלמוד לעבודה רבה ועול קשה , ובפרט כי בהרות אפם גם יאמרו , אקרא למורך להביאך לחדרו ולהכותך שמה · לא כן יעשו אם בדעת והשכל ינהגו את בניהם , כי אם כל עת אשר ישאל הבן דבר , או כשירצו לתת לו מתנה , יאמרו זאת מנת חלקך יען כי הטבת עשות לשמור מצות מורך , והמתנה הזאת היא לך לכבוד ולתפארת בעיני

אחיך

אחיך · הכל כאשר לכל , דברי האבות יהיו תמיד להגדיל המורה בעיני הנער , וכל הטובות אשר יטיבון עם הנערים על יד המורה תעשינה למען יהיה להם כאוהב נאמן בבריתם ותדבק נפשם בו לשמוע בקולו ולשמור מצותיו והורותיו :

והנה לפי הדברים שאמרנו , כי החנוך והידול והלמוד יהיה שלשתן תחת יד המורה , לכן צריך הוא ג"כ לפנות את עצמו מכל הדברים אשר יהיו לשטן לו , כל מחשבותיו לתלמידיו תהיינה , כי בניו הם , ואבותם יתנום לו כופר נפשם להיות הוא תחתם בגדול וחנוך , והוא גם הוא לקח עולם על צוארו , עבודת הקודש עליו , קודש קדשים היא , אל יחללה , ואל ימעול בה מעל , כי או יצעקו על ה' והיה בו חטא ונשא עונו , וכל העם עונים אחריו ארור עושה מלאכת ה' רמיה · אבל תמיד יהיו עיניו ולבו עליהם , אל יעזבם ואל יעלים עיניו מהם , אף בשחוק ורקוד עמהם יהיה לא לבד להזהירם ולשמרם בל יכשלו , ובל ישחיתו את נפשם להיות להם מום עולם , כי אם גם להשתתף עמהם לפעמים , ללמדם עשות חפציהם בכל מה שיהיה ע"פ סדר נכון בדעת ובהשכל · והשגחתו על בריאות וחזוק גופם , אשר הוא צריך להזהר בו מאוד , תכלל ג"כ שירחיקם מכל מיני עצלה ורפיון , ויזרזם בכל מיני זרוז , בל יהיו רכי לבב בעלי תענוג או מורך , או בני פחד ומורא · אל יושיבם תמיד בעת הלמוד , כי השבת מרבית חולאים היא , אבל התנועה והעמידה הן טובות לגוף · גם אל יתנם להרים קולם ביותר לצעוק בלמודם , בל תחלש החזה :

המורה צריך להיות איש חכם לב יודע ספר ומדע ודבר דבר בלשון למודים באר הטב · צריך לדעת לשון עברי בדקדוקו , גם לשון העם אשר הוא יושב בקרבו , לתרגם בה כראוי התורה נביאים וכתובים ותפלות , הכל בטוב טעם ונקל לשמוע · יאריך אפו ואל ימהר לקצוף ולכעום ולרגז , ואל ידבר קשה , אבל כל דבריו ומעשיו יהיו בנחת ורצוי באהבה ואחוה · ימתיק לבם דבריו ויסדרם על נכון גם בעניני הליכות עולם , ואף ט שיסדר ויתקן לבלבל דבריו

בלמוד

בלמוד , כדי להקל הענין להתלמיד להקשיבו ולהבינו • וכשיתחיל ללמוד עמו , הן בתורה הן בגמרא או בשאר למודים יפרש לו תחלה על דרך ספור והגדה תוכן הדבר ותכליתו • כי בעו"ה רבו הקלקולים ורעות רבות השיגונו ע"י למוד הסתום והנעלם והנשגב משכל הנערים הקטנים • אם לא ידע הנער מה הוא ולמה הוא , מה תועלתו ותכליתו , למה יטה אזנו ולבו לשמוע ? הלא טוב לו משחקו ומעלליו אשר בהם יתנכר תכליתם ותועלתם לשמוח בם ולהשיב את נפשו ? אמנם כי זה עקר כל הלמוד , להראות תכליתו ותועלתו מראשית הענין עד אחריתו , אשר עי"ז תבוא אהבת הידיעה וחשק הלמוד בכלל בלב הנער , ויתאמץ להבין ולהשכיל , גם לחדש דבר לשאול שאלות או להשיב מענה , כפי שנין והשגתו •

מטעם זה ועוד מכמה טעמים אחרים לא נכון להתחיל עם נערים קטנים בלמוד הגמרא במסכת קדושין כתובות ונטין , ואף לא במסכת ברכות , הגם שמיראת ה' דברם , ואלו ואלו דברי אלהים חיים , מ"מ הפלפול הזה אינו מעורר שכל הנער ללמדו בחשק ורצון • טוב מזה וגם נקל מאוד להתחיל עמו במסכת בבא מציעא , המדבר בעסקי בני אדם , ונקל להמורה להמשיל משלים מענינים אשר הם תמיד לעין הנער , ולדבר עמו כאשר ידבר איש אל רעהו • ישא ויתן עמו תחלה וישאלהו מה דעתך בענין זה , איך תעשה אתה אם יקרך כזאת , ומה תענה אם ישאלך איש דבר זה ? מה תעשה אם יבקש איש ממך כזאת ? וכהנה • וע"פ התשובה ישא ויתן שנית עד היכן אשר הדברים מגיעים לפי כחו וידיעת נפשו , ואחרי כן יאמר לו בנועם , ראה בכי כזה וכזה יהיה הענין אשר נלמוד היום • רבה התועלת מאוד מאוד ללמד כל דבר על זה הדרך , כי מלבד מה שימשוך לב הנער אחריו , ותקל המלאכה גם לשניהם , הנה יראה ויבין מיד מה בלב הנער ואנה דעתו נוטה , ומה כחות נפשו , בפרט בעניני המוסר והיראה , אם להרע או להטיב , לרחם ולאהוב , לסלוח ולהאריך אף , או לחרות כמעט , לרדוף לנקום ולשנוא , וכיוצא בזה •

אל ירע בעיני המורה לכפול ולשלש דבר אחד , גם אל

יעמוס

יעמוס עליו משא גדול בפעם אחת , אך לאט לאט ינהלנו , אל ילחוץ עליו לכלות מעשיו ולידעם הטב ביום אחד , למה ירדה בו בפרך , הלא יחלה ויחלש בעודו קטן , ויאבד כחו טרס יגדל ויוסיף שנים , העת אשר שכלו אביב זך ומהיר לדעת יסוד ושורש ותכלית האמתית מהידיעות התורות והלמודיות , וכל מה שהוא לומד בקטנו אינו כי אם כמו פתיחה והקדמה לספר , ספר תורת אלהים ותורת האדם הנלמדות יחד , הן הנה אבן פנה ויסוד האדם אשר עליהם יעמוד עולמים , ולכן צריך המורה להזהר מאוד ליסדם ולהשרישם הטב , מוצק וחזק , בל ינועו בל יסוגו , ויפול כל הבנין אשר נשען עליהם ·

אם יהיה הילד בן ארבע שנים יתחיל עמו באל"ף בי"ת ובקריאת לשון עברי , ובהיותו כבן חמש שנים יתחיל עמו בתורה , וגם לקרות בלשון עמו אשר הוא יושב בקרבו · וילמוד אתו בתורה כפי כחו ושכלו , יקח מוסר מכל פרשה ופרשה להראותו את דבר ה' כי יקר הוא ומביא לטוב לו בעה"ז ועה"ב · ואולי נכון ללמוד התורה פעם ראשונה בדלוג כזה : ספר בראשית כלו , ספר שמות מלבד רוב סדר משפטים וסדרי ויקהל ופקודי · בספר ויקרא יתחיל לו שמיני , וידלוג תזריע מצורע , ויתחיל סדר אחרי מות , ויפסח פרשה י"ח , ויתחיל קדושים עד פ' ך' פסוק י"א , אחרי כן מפסוק כ"ג עד פרשה כ"ה , ויפסח בהר בחקותי · בס' במדבר יתחיל בסדר בהעלותך עד תום הספר , וספר דברים עד תומו · ואז ישנה התורה כסדרה ולא יפסח כי אם דברי האישות , עד כי יחזור ללמדה פעם שלישית בלי דלוג כלל . ויתרגם לו בתחלה כל מלה ומלה גם בדברי השירים הבאים בתוכה בדרך ספור והגדה , ואח"כ על דרך חבור במליצה צחה ונאה ·

בהיותו כבן שבע שנים ילמדנו גם לכתוב כתיבתנו , ויודיעהו מעט מעט מהארץ בכללה , ואחרי כן לאט לאט פרטיה חלקיה למלכיה שריה ופחותיה איש על ידו ועל דגלו · ובהיותו בן שמונה שנים אשר כבר כלה התורה פעם שנית ושלישית , ילמדנו יום יום בנביאים ראשונים , ויתחיל עמו ראשית למודי הדקדוק לשון העברי , ויתחיל

לכתוב

לכתוב גם כתב העם אשר הוא בקרבו , וירגילנו גם לקרות ברש"י ומפרשי התורה , למען יקל עליו למוד הגמרא בהיותו בן תשע · ואולי נכון ללמוד או תחלה עם התלמיד שש או שמונה חדשים ההלכות בהרי"ף או בהרמב"ם , כי קלים הם לשמעם הן בלשונם הן בפלפולם , ומה מאד יקל למוד הגמרא להתלמיד אחרי כן · אמנם עקר שלמוד עד שלש עשרה שנה יהיה בתורתנו הקדושה בנביאים וכתובים וגמרא ופירושיהן הטובים , ואז יוכל להתחיל גם שארי ידיעות וחכמות המחכמות את בעליהן בעיני אלהים ואדם · ומי אשר ימלא ה' אותו רוח חן ושכל טוב להוסיף ולהתמיד גם בדיני התורה ש"ס ופוסקים הראשונים והאחרונים , אשרהו ואשרי חלקו , כי אז ישכיל וגם יצליח , ומובטחים אנו בו שהוא יורה הוראה בישראל ויתנהג בדרך ישרה לכבוד ה' ולכבוד תורתו הקדושה ולכבוד עמו , אשר יאמרו עליו רק עם חכם ונבון הוא אשר יש לו חקים ומשפטים צדיקים וטובים ככל התורה הזאת ·

פעם אחת בשבוע ידבר המורה עם תלמידיו פה אל פה בעניני המוסר ויראת ה' , יעריך דבריו לפניהם לדבר על כחות הנפש ומעלליה , כמו הנקימה והנטירה והשנאה , חנינה וחמלה ושלום גמול , גאוה וענוה , עצלות וזריזות , וכהנה , ולערב בתוכם מעשי וספורי הדורות , למען יתבוננו בהם וישפטו עליהם , אם טובים הם ללכת אחריהם או להרשיעם ולהסר מהם · וטוב הדבר כי יסמיך ויחזיק דבריו ומוסריו בפסוקי תנ"ך להוציא מהם מקורם · לפעמים ילך המורה עמהם להתהלך בעיר בשדה ובכפרים , למען יראו אנשים מאנשים שונים במדותם מנהגם ומעשיהם · גם ידבר עמהם מדרכי הארץ ומלואה , על צמחי השדה העלים ופריהם , בהמות חיות ועופות ורמשים , מיני האבנים והמתכות למיניהם , ולא יהיו כעור רומס שושנים ומחמדי ארץ בל ידע מה תחתיו וסביב לו · ומכל הדברים האלה ימשיך המורה תועלת להקל בו לפעמים את למודיו ·

סוף דבר כל הנהגות המורה מעשיו ומעלליו יהיו נכונים וישרים למוצא דעת , למען יראו הבנים ממנו וכן

יעשו גם המה כמוהו לטובה, והיה ברכה · כי אם על הדרך הזה יגדלו הנערים העברים ויתברכו בהם כל הגוים, כל חברה וקבוץ יאספום אליהם, ילכו מחיל אל חיל, ישכילו ויצליחו כל הימים, וחיים ושלום לכל ישראל ·

יוזל ראבנאווע ·

מ כ ת ם

ל א ז ב ל

רוּחַ זְנוּנִים הִתְעֵךְ ׳ אִזֶבֶל
תַחְשְׁבִי חָכְמָה כֹּל הַבָּלֶם ·
הוֹלֵלוּת כִּי יְדַבֵּרוּן מְנָאֲפַיִךְ ׳
סָרָה תַּהֲפוּכוֹת וַחֲטָאָה
תַּרְוִי אָזְנֵךְ שָׁמוֹעַ מִלֵּיהֶם
תִשְׂחֲקִי לָהֶם תִקְרְצִי עָיִן
לֹא תַחְפְּרִי וְלֹא תֵבוֹשִׁי
הִכָּלְמִי נָא כִּי לֹא תֵבוֹשִׁי !
חַחְפִּירִי כִּי עוֹד לֹא תַחְפִּירִי !

י–ל

כבוד חכמים ינחלו

אִם עַמְּךָ בָּזוּ לָךְ ׳ נַחְשׁוֹן ! הֱיוֹת שׁוֹפְטֵמוֹ
הֲלֹא טוֹב לָךְ מִלְּעֶפְרוֹן אֲשֶׁר שָׂמוּ עָלֵימוֹ
הֵן עָלָיו יִתְאוֹנְנוּ עַתָּה הָה לָמָּה שַׂמְנוּהוּ
עָלֶיךָ ׳ נַחְשׁוֹן ! יִתְאוֹנְנוּ לָמָּה לֹא שַׂמְנוּהוּ

י–ר

בקורת ספרים חדשים

מגלת רות עם תרגום אשכנזי ובאור מתורגם
ומבואר על פי אהרן בן וואלף חבר לחברת
שוחרי הטוב והתושיה · ברלין בדפוס חנוך
נערים התקמ״ח · (ל״ב עלים 8 גר׳)

איש נער כי ימות, גם שמו גם זכרו מת עמו ושם יקבר
כי אין זכרון לו עוד בדור ההוא ובבנים אשר יולדו ·
לא כן האיש החכם ואוהב דעת ! לא במותו יקח הכל כי אם
השאיר תמיד אחריו ברכה למזכרת שמו וכל יסף לדור דורים ·
כן מנת חלק איש אלהים אדונינו רמבמ״ן ! אף כי לקח אותו
ה׳ השמימה, עוד רוחו מתהלכת בתוכינו ותעורר כפעם בפעם
אנשי מדע ותבונה לפעול צדקות בקרב הארץ · כי זה משה
האיש סקל המסילה, הרים מכשול מדרך עמו ויורם הדרך
הישר ילכו בה למצוא חן בעיני אלהים ואדם — הוא הודיע
לבני ישראל אורחות הבין בספרים ותרגומם, ויאמר להם הנה
אנכי פניתי לפניכם הדרך לבל תגוף באבן רגלכם, מי לה׳
ולתורתו ידרוך בו ! ותודה לאל חי, כי לא לריק יגע ולא
לשוא עמל בעדינו לא לתוהו הורה אותנו אורחותיו בעוד בחיים
חיתו, כי בעת הזאת קמו ויתעודדו אנשים יקרים רעים
אהובים ר׳ יואל ברי״ל ור׳ אהרן האללי, חברים לחברת
שוחרי הטוב והתושיה, והוציאו לאור חמש המגלות עם ת״א
ובאור בלשון עבר, להזיל כטל אמרתם אל ילידי עמינו,
ולהרעיף כמטר לקחם אל מוריהם — · תשואת חן חן להם
כי הגדילו לעשות !

המגלה הראשונה אשר הוציאו לאור היא מגלת רות,
והמתרגם ר׳ אהרן הנ״ל הקדים לספרו מבוא הספר
בלשון צח וקל, ומסכמת לכוונת הספר · ולא כדרך רוב
המחברים בבני עמינו הכותבים הקדמות לספריהם כאשר עלו
ברעיונם, בלתי הבין בראשונה אם היא מסכמת ונאותה לספר

בזה , אם לא , ולכן פעמים רבות זה בא בהקדמתו מלאה תחנות ובקשות , וזה , מלאה קורות פגעי זמנו , זה מודיע לנו בה אר לו ומולדתו בדברים רבים אין בהם חפץ , וזה שם אשתו בניו ובנותיו ואבותיו עד דור העשירי ; לא כן המחבר הזה , הוא הראה לנו בהקדמתו מבוא הדרך אל הספר פנימה , בה הודיע לנו (א) שם הכותב המגלה , שהיה לדעתו שמואל הנביא • (ב) שומן המעשה נעלם מעין החוקר • (ג) התועליות הגדולות היוצאים לנו מזה הספר הן בדינים , כמו דיני יבום , ואיך נתנהג בבוא נכרים לחסות תחת צל דתינו מתי נקבל אותם ומתי נרחקם , והן במדות כאשר יראה המעיין בספרו מעצמו • ועתה אשים עין הבקור על תרגום הספר ובאורו , ואומר : המתרגם הזה השתמר מאוד ללכת בדרך המתרג' הגדול רמבמ"ן ז"ל ובעקבותיו • אך בכל זאת סר במקומות אחדים מן הדרך הישר כאשר אודיע אותם פה לעין הקורא •

פ' א' פס' י"ו דאש איך דיך פֿרלאסן אונד פֿאן דיר ציהן זאלן , היה יכול לתרגם במלות מעטים מאלה ובלשון קלרה , כזאת : דיך צו פֿרלאסן אונד פֿאן דיר צוריק צו ציהן • כי כן תרגום המלות בלשון עברי לעזבך לשוב , וכל עוד שיכול המעתיק והמתרגם להשמר בתרגומו , לבלתי שנות בניני הפעלים ותכונותיהם , וסדור המליצה , טוב הוא מאוד , ובפרט אם יהיה התרגום לתועלת נערי בני ישראל ללמוד מתוכו תרגום האמתי על כל מלה ומלה — •

שם פס' י"ז ווען זעלבסט דער טאד איך פֿאן דיר טרעננן זאלל • וכתב ד"א הנ"ל בבאורו כי גם המות לא יפריד ביניהן אבל יהיה חלקה עמה בקבר • ואין דעתי נוחה בפירוש הזה , כי מה טעם : בשביל שתהיה בקבורת נעמי , לכן לא יפריד המות ביניהן ? ומה שדמה המבאר זה הענין למה שנאמר (בראשית ט"ו ע"ו) ואתה תבוא אל אבתיך בשלום , אין לו דמיון כלל , כי כוונת רות היתה פה רק לאמור לנעמי שאין רצונה להפרד ממנה ולשוב לארצה ולכן טוב יותר לתרגם כפי' רש"י אם יפריד ביני וביניך דבר מה כי אם , או זולת המות •

שם פ׳ י״ח מיט איהר דאפאן צו שפרעכן · טוב יותר במלות מעטים : איהר צו צורעדן ·

שם פ׳ כ״א דער עוויגי איר זא פיל עלענד וכו׳ · התרגום מתנגד לדקדוק לשון העברי כי בכל מקום שנמצא פעל ענה ואחריו בי ששעורו לשון עדות , לא כן תרגום הרמבמ״ן בתהלים (קי״ח כ״א) כי עניתני (ניכטיגען) לפי שנקשר עם הכנוי נ׳ · ולכן דעתי פה שפרושו וה׳ ענה בי העיד בי כלומר הראה לכל כי אינני עוד כמקדם בהנועם וא״כ למה תקראנה לי נעמי ? ותרגום בפסוק כזאת : ווארום וואלט איהר איך אלזא דיא פרגניגטי נענין , דא דער עוויגי זעלבסט ווידר איך גצייגט האט (דאס איך עס ניכט זייא) ·

פ׳ ב׳ פס׳ ג׳ דאס זיא אין איין וכו׳ צריך להיות אויף איין וכו׳

שם פ׳ י״ח וי״ט תרגם המתרגם ר״א ותרא בשויעטי המלה הזאת איננה מסכמת פה כלל , כי עיקר הנחתה בל״א (כמו שכתב החכם האדון אדלונג בספרו אשר כתב על דקדוק לשון אשכנזי) על ההסתכלות והשקפה בדבר פעמים ושלש לחקור ולדרוש בו מאומה · ופה אצל נעמי לא יוצדק זאת , כי מה היה לו לחקור ולהסתכל בהלקט , הלא רק לראות מה שהביאה , די בראיה מעט כרגע · מלת עשית תרגם גזאמאלט · לא מצאתי בשום מקום שיהיה תרגום עשה , (זאמאלן) , ומה שכתב בבאורו : כמו אשר עשו בחרן (בראשית י״ב) איננו נכון , כי גם שם אין תרגומו זאמאלן , רק ערווארבן , וכן צריך להיות מתורגם גם פה · גם זאת הוקשה׳ לי על המתרגם לדעתו באה רות בחלקת השדה אשר לבועז ביום הראשון אשר הלכה את חמותה ולא היתה לפנים בשדות אחרות , וא״כ מלת היום (פסוק י״ט) מיותרת לגמרי כי היה לה לשאול איפוא לקטת ? ובלעדי זאת קשור המליצה בשני הפסוקים האלו אינו נכון · ולכן אודיע פה דעתי והקורא יבחר · למעלה (פסוק ג׳) נאמר ותלך ותבוא ותלקט וכו׳ וספר הכתוב ויקר מקרה חלקת השדה וכו׳ אשר תרגומו לדעתי : עס טראף זיך איינסט דאס זיא אויף

דאס

דאס פֿעלד דעס בועז גראטהן וואר וכו' מזה נראה שהיתה
לפנים בשדות אחרות ללקוט , אך זה היום קרה שבאה בשדה
בועז · ואולי לא הרבתה ללקט בימים הראשונים ומעט היה
אשר הביאה רות לביתה ועתה כאשר ראתה חמותה כי הרביתה
להביא לדקה שאלתה איפה לקטת היום ? וכן תרגומו בל"א
אלס דיא שוויגראוטטר זאה , וואס זיא אויפגלעזן , זיא אויך
הערויסלאג אונד דאס , וואס זיא נאכדעם זיא זאטט וואר
איבריג גלאסן , איהר , דער סוויגראוטטר גאב , דא שפראך
דיאזעלבי : וואו האסט דוא הייטי אויף גלעזן אונד וואו
האסט דוא (דיזס אלעס) ערווארבן ? וכו' ·

ולבלתי עבור חוקי וגבולי הבקורת , אציגה פה רק דבר
אחד עוד ואחר אחדל · פ' ג' פ' ט"ו תרגם
המתרגם מטפחת טוך וכתב בבאורו בשם ריעו ר' יואל שהוא
בגד הנשים שקורים (שירצ') ובעבור התרגום הזה הוכרח לתרגם
עליך אן דיר , וישת עליה היניין טוהן · וללא לורך התלחץ
המתרגם במלות האלה · גם מה שתרגם הבי האלטי הער
אינו נכון כי בכ"מ מלת הבה עם סימני הגוף , תרגומו געבן
ולא סימן הקריאה (אינטעריעקציאן) עיין בראשית (י"א ג')
בבאור להרמ"ד · ולכן דעתי בזה הוא : מטפחת היא בגד
הנשים שקורין שפרייאטוך אשר בה מכסין כל גופן מראשן עד
רגלן , ולובשין הבגד הזה הנשים במדינות ידועות גם בזמנינו ,
וכזאת תרגום המקרא : ער שפראך : רייכי דאס טוך דאס
דוא אויף דיר האסט , הער , אונד פֿאסי דאראן , זיא
טהאטס , ער מאס איהר זעקס מאס גערסטען , לעגטי עס
איהר אויף וכו' ·

וטרם אכלה לדבר , אתן רב תודות לאנשים היקרים האלה
על רוב עמלם אשר עמלו בעדינו להוציא לאור חמש
המגלות הנ"ל · ומי יתן ויהיו לשאר אחינו בית ישראל למופת
מהם יראו וכן יעשו איש ואיש כפי מסת ידו אשר חנן ה' אותו
בחכמה ובתבונה לתרגם שאר ספרי תנ"ך בלשון אשכנזי כמעשה
האנשים המחברים האלה ומה' תהיה משכורתם שלימה ·

— ד ~ ש —

מודעה

דא זיך אונטר דעם נאך איבריגן פֿארראט מספר תיבות השלום איינע פארטייא איינצלנר ספרים נעמליך ויקרא במדבר אונד דברים , פֿאן אלן זארטן בפֿינדעט אונד דאהער צו פֿראוטן איזט , דאס דיזע אעהררן פֿאָ׳ דען קייפֿרן פֿעהלן , דא היננעגן דיא איבריגן , אלס בראשית אונד שמות בייא איהנן איברקאמפלעט זיין ווערדן : זא גלויבי איך דורך דיזי אנצייגי אאנכם צו דיהנן , דער נאך אויסציפֿרונג דער איברקאמפלעטטן עקסעמפלארי דיא איהם פֿעהלנדי ערזעלט בקעמט · זינד איבריגנס יעמאנד אעהררי עקסעמפלארי מס׳ בראשית ושמות פֿייל , זא ביטטי דעמ־ זעלבן זיך עבנפֿאלס בייא איר צו אעלדן · אונד זיך איט איר איבר דען פרייז צו בשפרעכן ·

ברלין ר״ח אדר הקמ״ט ·

פֿרומט אלמנת ר׳ משה דעסויא ז״ל ·

וועגן פֿרשידנר אירונגן אונד איסברייכי זעהן וויר אונס גנעטיגט אבראמאלס עפֿנטליך אנצוצייגן :

1 דאס וויר קייני אויפזעצי פֿאן אונבנאנטן פֿרפֿאסרן , איהר איגהאלט זייא ווענלכר ער וואלי , אנצעהאן קענגן · דאס וויר צוואר יעדם פֿרפֿאסר דעם דאראן גלעגן פֿייערליכסט פֿרשפרעכן זיינן נאאן צו פֿרשווייגן , דיזר אבר אוס אונס ווענינגסטנס בקאנט זיין ·

2 איסן אלי בריפֿי אונד פאקעטי אן אונס פֿאסטפֿרייא איינגשיקט ווערדן , ווידריגנפֿאלס וויר דיזעלבי איואר אונערבראכן צורוק שיקן ווערדן ·

3 זינד אלי דיא אן אונזרי געזעלשאפֿט גריכטטי בריפֿי , אן אונזרן סעקרעטער אונטר פֿאלגנדר אויפשריפֿט צו אדרעסירן :

Herrn *B. L. Lindau* in Berlin.

להברת שוחרי הטוב והתושיה ·

לוח המכתבים

שירים

משלי מוסר

קורות העתים

חנוך נערים

תולדות חכמי ישראל

מכתבים שונים

בקורת ספרים חדשים

בשורת ספרים חדשים
